

Kądziela, Łukasz

„Siberica. A Journal of North Pacific Studies”, vol. 1, nr 1, 1990 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 83/4, 790-791

1992

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

poza granicami ojczyzny, gdzie zgodne wysiłki władz świeckich i hierarchii cerkiewnej obliczone były na doszczętne rozczerzenie tej społeczności wyznaniowej, postrzeganej jako ostoja niebezpiecznej herezji, stały się przede wszystkim typografią unickiego zakonu bazylianów. Wydaje się, iż nie okoliczności wewnętrzne przyczyniły się do rozwoju książki raskolniczej w Rzeczypospolitej, gdzie warstwa jej rodzimych odbiorców była wątła, ale uwarunkowania zewnętrzne: przybliżenie się granic imperium rosyjskiego do rzeczonych ośrodków. Z takiego punktu widzenia I rozbiór rzeczywiście uznać można za istotną cezurę dla omawianego w referacie zjawiska. Sprostowania wymaga również pogląd, iż upadek drukarni bazylikańskich, współpracujących ze staroobrzędowcami, wiązać należy z „ogólnym kryzysem unii po r. 1795” — oczywistą przyczyną ich ruiny była konsekwentnie wroga wobec kościoła unickiego polityka władz rosyjskich, ukoronowana dekretem Mikołaja I z 1839 r. o jego kasacji. W świetle powyższych zastrzeżeń ubolewać należy, iż autorce pozostała nieznaną monografią M. Piłtyczak-Majero-wicz, poświęcona kulturalnej roli zakonu bazylianów w Rzeczypospolitej Obojga Narodów (Wrocław 1986). Zgromadzeniu p.w. św. Bazylego nie powiodło się zresztą także w referacie Ju. Łabyncewa i Ł. Tołkaczowej, poświęconym kulturze książki na Podlasiu (s. 150—153). Typografia klasztorna w Supraślu jawi się w nim jako istotny ośrodek kultury prawosławnej i raskolniczej, natomiast zignorowano w nim zupełnie okoliczność zgoła podstawową: był to zakład unicki, a jego „złoty wiek” jest niewątpliwą zasługą bazylianów.

Rozbawienie budzi lektura tekstu A. Gużałowskiego (s. 26—31), w którym Tomasz Zan przeistoczył się w ojca białoruskiego muzealnictwa. Argumentów dla tak niekonwencjonalnego zabiegu na biografii Mickiewiczowskiego „pocztowego Zana” dostarczył autorowi memoriał opracowany przez współzałożyciela Towarzystwa Filomatów na zesłaniu, a dotyczący planów — *nota bene* nie zrealizowanych — utworzenia w 1830 r. muzeum... w Orenburgu!

Skrótowa forma większości tekstów nie zawsze pozwala na podjęcie dyskusji, nierzadko również skazując czytelnika na uczucie niedosytu w przypadku całego szeregu frapujących tekstów, posługujących się bardzo okrojona sferą dowodową. Wśród tych ostatnich warto wskazać na ciekawy referat M. Byczkowej o koneksjach kniaziów Gliškich (s. 468—470), nawiązujący do wcześniejszych cennych ustaleń tej autorki (1977, 1979, 1986); korzystając z przywileju recenzenta pozwolimy sobie na sprostowanie istotnego szczegółu: mężem Fiedki, siostry Michała Gliškiego, był nie Jan Litawor Chreptowicz, ale jego rodzony brat Marcin.

Reasumując, uznać należy, iż omawiana pozycja dobrze odzwierciedla charakter zmian, zachodzących w życiu naukowym naszych wschodnich sąsiadów. Wzrost zainteresowań przeszłością ojczystą, bogactwo podejmowanej problematyki badawczej oraz widoczny profesjonalizm poważnej części badaczy pozwala na optymistyczne prognozy. Wrażenia tego nie są w stanie osłabić incydentalne przypadki produkcji słabszej, stanowiące bodaj nieunikniony margines wszelkich regionalnych sympozjów i konferencji.

H.G.

„Siberica”. A Journal of North Pacific Studies vol. I, no 1, Summer 1990, Oregon Historical Society Press, s. 103.

Pismo jest organem North Pacific Studies Center przy Oregon Historical Society w Portland (Oregon, USA) i stanowi kontynuację czasopisma „Siberica”, założonego przez Alana Wooda z uniwersytetu w Lancaster w Wielkiej Brytanii w 1982 r. Redagują je Elizabeth A. P. Crownhart-Vaughan oraz Thomas

V a u g h a n przy współudziale liczniejszej rady redakcyjnej. „Siberica” ma być interdyscyplinarnym półrocznikiem, publikującym artykuły z zakresu historii, ekonomii, antropologii, etnografii, geografii oraz nauk pokrewnych, a dotyczące wschodniej i zachodniej Syberii oraz sowieckiego Dalekiego Wschodu; reklamuje się go jako jedyny periodyk poświęcony tej problematyce poza b. ZSRR. Prócz wydawania pisma wspomniany ośrodek organizuje coroczne konferencje pt. „The Great Ocean: The North Pacific”, poświęcone tej tematyce w kolejnych stuleciach. W 1990 r. obradowano o Pacyfiku do 1600 r., w 1991 r. o XVII w., w następnych latach o kolejnych stuleciach, aż do 1994 r., kiedy planuje się sesję naukową na temat kończącego się XX w.

Pierwszy numer periodyku przynosi przegląd historiografii na temat rosyjskiej ekspansji w stronę Oceanu Spokojnego pióra Basila Dmytryshyna, artykuł Alana Wooda o zesłaniach syberyjskich w XVIII w. (z króciutką jedynie i mało konkretną wzmianką o Polakach), publikację amerykańskiej mapy wschodniej Syberii i zachodniej Ameryki Północnej z 1804 r., uzmysławiającą równoczesność odkrywania krańców obu kontynentów, esej Jamesa R. Gibsona wiążący rosyjską ekspansję na wschód z warunkami geograficznymi w poszczególnych regionach Syberii oraz artykuł Anthony P. Allisona na temat syberyjskiego separatyzmu podczas rewolucji i wojny domowej lat 1917—1920. Zeszyt uzupełniają informacje o konferencjach organizowanych przez North Pacific Studies Center, wykaz książkowych publikacji źródłowych, które ukazały się staraniem tej placówki, oraz wskazówki dotyczące sposobu przygotowania tekstów przeznaczonych do druku w omawianym periodyku. W następnych numerach ma się również pojawić dział recenzji.

W sumie — inicjatywa cenna i potrzebna, dowodząca przy tym zmniejszania się dystansów w dzisiejszym świecie. Pytanie tylko, czy polskie biblioteki będą potrafiły zapewnić sobie regularne otrzymywanie tego periodyku?

Ł.K.

„Jahrbuch für Wirtschaftsgeschichte”, nr 4, 1991 [ostatni].

Z dniem 1 stycznia 1992 r. przestał istnieć Instytut Historii Gospodarczej w Berlinie, którego twórcą był Jürgen Kuczynski, a ostatnim dyrektorem jego syn — Thomas Kuczynski. Instytut — chyba najpoważniejszy ośrodek nauk historycznych w Niemieckiej Republice Demokratycznej — zyskał swymi badaniami autorytet międzynarodowy, opublikował wiele książek o trwałej wartości naukowej, lecz nie zdołał przetrwać skutków zjednoczenia Niemiec. Na początku lata 1992 r. ukazał się z paromiesięcznym opóźnieniem ostatni numer (4/1991) wydawanego od 1960 r. przez ten Instytut czasopisma, z którym współpracowali także badacze polscy. Zawiera on — jak zwykle — obszerne informacje o literaturze (recenzje oraz bibliografię) oraz trzy artykuły, z których jeden dotyczy bezpośrednio historii Polski (Werner Röhr „Przyczynek do roli przemysłu ciężkiego na anektowanym polskim Górnym Śląsku dla gospodarki wojennej Niemiec w latach 1939—1945”). Autor wykorzystał w nim obszerne archiwalia polskie.

Osobliwością tego zeszytu jest 10 stron poprzedzających podstawową część czasopisma, nie objętych paginacją oraz spisem treści. Znajduje się tam informacja o zamknięciu Instytutu („jedynego instytutu badawczego w dziedzinie historii gospodarczej w Niemczech”), podpisana przez Th. Kuczynskiego oraz jego pożegnalne przemówienie do pracowników, wygłoszone na ich zebraniu 18 grudnia 1991 r. Przedstawił w nim w wielkim skrócie dzieje placówki, zapoczątkowanej w 1956 r. jako wydział Instytutu Nauk Ekonomicznych.